

EUGENIUSZ SAKOWICZ

Kościół sakrament zbawienia w świetle nauczania Jana Pawła II

Kościół jako rzeczywistość Bosko-ludzka jest sakramentem zbawienia. Natura Kościoła, która jest misteryjną rzeczywistością, stanowi fundament oraz motywację podejmowania przezeń posłannictwa w świecie. Jeden zbawczy plan Boga Ojca względem wszystkich ludzi, soteryczna misja Jezusa Chrystusa nie znająca granic, to faktory pozwalające na rozumienie Kościoła jako zbawczego sakramentu ludzkości. Kościół z woli Boga ma wobec niej do spełnienia szczególne posłannictwo. Wchodzi zatem w sytuację współczesnego świata, uwzględniając jego wielorakie uwarunkowania. Jest świadom kryzysu moralności, dostrzega rzesze "ubogich" tego świata. Posiada nadto świadomość rozziwu czy wręcz jawnego konfliktu pomiędzy Ewangelią a kulturą i kulturami, stąd też prowadzi tzw. ewangelizację kultury. Na drodze inkulturacji odpowiada w pełny sposób na Bożą wolę najgłębszego wcielenia Chrystusa w kulturowy kontekst życia wszystkich ludów i narodów. Ostatecznie zaś w odpowiedzi na ewangelizacyjny nakaz Chrystusa, a także w odpowiedzi na wyzwanie pochodzące, niejako wpływające, z sakramentalnej natury Kościoła, podejmuje działalność misyjną *sensu stricto*. Powyższe zagadnienia stanowią konsekwencję rozumienia Kościoła jako Sakramentu Zbawienia.

Rozważania przeprowadzone w niniejszym opracowaniu dotyczące prawdy o Kościele jako uniwersalnym sakramencie zbawienia skoncentrują się wokół następujących tematów:

- 1) Jeden zbawczy plan Boga Ojca względem wszystkich ludzi oraz jego realizacja w Chrystusie;
- 2) Sakramentalna natura Kościoła;
- 3) Problematyka przynależności do Kościoła.

1. JEDEN ZBAWCZY PLAN BOGA OJCA WZGLĘDEM WSZYSTKICH LUDZI

Nauczanie Jana Pawła II jest obwieszczeniem prawdy, która powinna złączyć wszelkie społeczności świata. Jest to prawda o jednym Ojcu wspólnym dla wszystkich ludzi - Bogu. Wszyscy, podkreśla nieustannie Papież, są dziećmi tego samego Boga. Ojcostwo Boga jest więc wszechogarniające. Obecny Papież naucza, iż Bóg w swej bezgranicznej ojcowskiej miłości pragnie ogarnąć wszystkich ludzi swoim zbawczym planem.

Z woli Boga Ojca cały rodzaj ludzi posiada wspólne przeznaczenie. Wyraża się ono właśnie w uniwersalnym powołaniu do zbawienia. Jan Paweł II głosi, iż cała ludzkość w historycznym i kulturowym wymiarze ma stać się nowym Ludem Bożym. W tym Ludzie, którego z racji na Bożą inicjatywę, perspektywy zaistnienia są realne, przywrócona zostanie właściwa więź pomiędzy Bogiem a człowiekiem, więź, jak ją określa Papież, *"błogosławiona"*

Dla całej ludzkości istnieje zatem jeden, jedyny Boży plan zbawienia. Przy czym znamieny jest aspekt wspólnotowy, na co wskazuje nawiązanie przez Papieża do kategorii Ludu Bożego. Nie ma oddzielnego planu zbawienia dla chrześcijan, oddzielnego dla niechrześcijan, chociaż są różne sposoby jego realizacji w chrześcijaństwie i w religiach pozachrześcijańskich. Całej rodzinie ludzkiej Bóg Ojciec udzielił tego danego powołania. Ono więc decyduje o tej samej soterycznej perspektywie wszystkich ludzi. Kościół żywiąc tę świadomość jest *związany z każdym i ze wszystkimi, tak jak Chrystus, który zjednoczył się jakoś z każdym człowiekiem.*

Bóg objawił swój plan zbawienia już w Starym Testamencie. Wyrazem tego są prorocтва mesjańskie. Należy dobitnie podkreślić, iż objawiony w Starym Testamencie plan Boga dotyczący zbawienia tamże się kształtował i ujawnił, pełnię swą natomiast osiągnął w osobie Jezusa Chrystusa. Zbawczy plan Boga ogniskuje więc w sobie te dwa komplementarne wątki.

Boży plan zbawienia dostąpił pełnej realizacji w Jezusie Chrystusie. Powszechna wola zbawcza w Chrystusie okazała się przy tym wypełnieniem jednego zbawczego planu Boga względem wszystkich ludzi. *Przestrzenią* realizacji niczym nieograniczonej woli zbawczej w Chrystusie jest Kościół. Istnieje zatem misteryjny związek i zależność pomiędzy Kościołem a Jezusem: jest niejako pierwszym Sakramentem. W Nim

dokonało się bowiem objawienie Boga w sposób najwyższy i najpełniejszy. W Nim, dzięki tajemnicy wcielenia, nastąpiło niewyrażalne zjednoczenie tego, co Boskie, z tym, co ludzkie. Chrystus swoim życiem wskazywał na Boga Ojca. Kościół zjednoczony z Chrystusem posiada pełnię Jego tajemnicy i Jego zbawczego dzieła. Prawdy te pozwalają zrozumieć sens tajemnicy Kościoła, jako zbawczego sakramentu ludzkości.

U podstaw tożsamości Kościoła jako sakramentu zbawienia tkwi miłość Boga względem ludzi, miłość, której pełnią stała się paschalna ofiara Odkupiciela. Miłość Boża skierowana ku każdej ludzkiej osobie *stanowi zasadę powszechnego zbawienia* w Jezusie Chrystusie. Ojciec Święty przekonując ludność, iż jedynie w Jezusie Chrystusie może dostąpić zbawienia, przytacza argument zaczerpnięty z Dziejów Apostolskich (. .) *gdyż nie dano ludziom pod niebem żadnego innego imienia w którym moglibyśmy być zbawieni.*

2. SAKRAMENTALNA NATURA KOŚCIOŁA

Jan Paweł II naucza, iż Kościół odkrywa własną tożsamość oraz odnajduje spoczywający na nim obowiązek bycia, jak mówi Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* Soboru Watykańskiego II, *powszechnym sakramentem zbawienia oraz znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego.* Kościół jako sakrament stanowi więc rzeczywistość, do której przyporządkowana jest cała ludzkość. Będąc znakiem i narzędziem jedności całego ludzkiego rodzaju ma ogromnie odpowiedzialną misję do spełnienia pośród wszystkich ludzi, bez względu na wyznawaną przez nich religię bądź żywione przekonania.

Sakramentalność Kościoła zasadza się na pojęciu znaku. W tym miejscu zależy zatem choć pobieżnie zwrócić uwagę na fundamentalne cechy znaku w ogóle. Znak składa się z elementu materialnego i elementu treściwego. Pierwszy komponent nakierowuje uwagę na składnik znaczeniowy. Znak pełni więc funkcję rozpoznawczą. Cechami znaków jest informatywność oraz komunikatywność. Stają się więc one przekąźnikami poznawczej treści oraz pełnią funkcję jednoczącą w interpersonalnych relacjach.

Cała postrzegalna rzeczywistość Kościoła (instytucjonalność, struktury organizacyjno-społeczne, zewnętrzne przejawy kultu, liturgia), stanowi niejako *element materialny* znaku Kościoła. Elementem treściowym zaś jest to, co Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen*

gentium określa jako *wewnętrzne zjednoczenie z Bogiem i jedność całego rodzaju ludzkiego*. Tajemnicą Kościoła jest więc Jego głęboka, wewnętrzna więź z samym Bogiem. Dzięki temu w Kościele zawsze jest obecny Bóg. Z drugiej zaś strony Kościół wyraża fundamentalną prawdę o jedność wszystkich ludzi. Sakramentalność Kościoła ujawnia się także w Jego funkcji znakowej podkreślającej jedność ludzi, ras i narodów w Bogu.

Rozpatrując sakramentalność Kościoła nie sposób również nie nawiązać do eklezjologicznej kategorii Mistycznego Ciała Chrystusa, do której odwołuje się Papież. Obraz Kościoła jako Mistycznego Ciała Syna Bożego pozwala głębiej zrozumieć sakramentalną naturę Kościoła. Jan Paweł II w encyklice *Redemptor hominis* naucza: *w Nim (w Jezusie - E. Ś.), są wszystkie skarby mądrości i wiedzy (..) Kościół jest Jego Ciałem jest w Chrystusie niejako sakramentem (..)*. Wskazanie przez Papieża na Kościół, jako Ciało Chrystusa, nie jest w tym miejscu rzeczą przypadku. Istnieje coś więcej niż tylko uzupełnienie się czy komplementarność poszczególnych obrazów Kościoła. Obrazy te stanowią nierozzerwalną całość. Opisując jedną rzeczywistość Kościoła są ze sobą organicznie powiązane. Stąd też można powiedzieć, iż Kościół jest sakramentem, ponieważ jest Mistycznym Ciałem Chrystusa.

Przedstawiona kategoria znaku użyta na określenie Kościoła jednakże nie wyjaśnia w pełni Jego sakramentalnej natury. Jest to zrozumiałe, gdy weźmie się pod uwagę klasyczne określenie sakramentu. Według niego, sakrament sprawia to, co oznacza. Wobec tego nie należy zapoznawać „narzędniego” charakteru sakramentu. Kościół umożliwia więc osiągnięcie zjednoczenia z Bogiem a także umożliwia zbudowanie jedności pośród całego rodzaju ludzkiego. W tym też sensie jest *narzędziem*.

Sakramentalność Kościoła nie jest tożsama z sakramentalnością siedmiu znaków Chrystusowej łaski. Konstytucja *Lumen gentium* opisując naturę Kościoła używa zwrotu: *niejako sakramentem*. Wyrażenie "niejako" wskazuje na analogiczność pojęcia Kościoła jako sakramentu. Tak rozumiany Kościół nie jest kolejnym sakramentem. Podobnie kategoria *prasakramentu* przydawana Kościołowi nie stanowi jeszcze jednego więcej sakramentu. Wyrażenie *prasakrament* wskazuje na genetyczną pierwotność Kościoła, bowiem w Nim właśnie *rodzą się* wszystkie sakramenty święte.

Kościół jest bardzo złożoną rzeczywistością w wymiarze historycznym, społecznym, doktrynalnym. Tym właśnie, co pozwoli ująć Kościół jako jedność, z równoczesnym uszanowaniem tego, co stanowi różnorodność, jest sakramentalna wizja Kościoła. Stąd też nie sposób zastosować do Kościoła czystej kategorii sakramentalności. Czyni się to

natomiast na zasadzie analogii. Charakter Kościoła będącego *niejako sakramentem* (czyli analogiczność pojęcia - Kościół jako sakrament względem pojęcia - sakrament *sensu stricto*) jest uwyraźniony nadto przez całą ekonomię sakramentalną. Sakramenty święte ustanowione zostały przez Chrystusa ze względu na zbawienie człowieka. Kościół będąc szafarzem sakramentów, które *oznaczają łaskę i udzielają łaski: oznaczają życie i dają życie*, tym samym przez ten fakt, staje się *niejako sakramentem*. Kościół rozdzielający sakramenty staje się równocześnie Kościołem oznaczającym łaskę i życie oraz Kościołem udzielającym łaski i życia. Wobec powyższego analogiczne rozumienie sakramentu Kościoła staje się w pełni czytelne.

Tajemnica Kościoła będącego sakramentem związana jest w sposób szczegółowy, jak naucza Jan Paweł II w encyklice *Dominum et Vivificantem*, z *eucharystyczną obecnością Chrystusa*.

Eucharystia jest właśnie sakramentem obecności Zbawiciela pośród całej ludzkiej rodziny. Kościół celebrujący Eucharystię, a także świadomy mocy oraz konsekwencji tego sakramentu, jest w stanie coraz pełniej odkrywać swoje uniwersalistyczne misterium, którym jest Jego sakramentalna natura.

Źródłem sakramentalnej natury Kościoła jest sam Jezus Chrystus - Odkupiciel. To właśnie ze względu na Niego, dzięki Niemu i przez Niego Kościół jest sakramentem. Jezus Chrystus stanowi o zjednoczeniu Kościoła z Bogiem. Jan Paweł II w encyklice *Dominum et Vivificantem* wskazuje na charakter oraz implikacje tego zjednoczenia. Znalazło to wyraz w stwierdzeniu: *Jeżeli Kościół jest sakramentem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem, to jest nim w Jezusie Chrystusie, w którym to zjednoczenie jest pełną rzeczywistością zbawczą*. Papież używając określenia *wewnętrzne zjednoczenie*, wskazuje na głębokie, organiczne powiązanie, a właściwie zespolenie rzeczywistości Kościoła z życiem samego Boga. To zjednoczenie nie oznacza utożsamienia, wyraża natomiast głęboką prawdę o ontologicznym związku i zależności Kościoła od Boga. Podstawą i zasadą tego zjednoczenia jest właśnie sam Jezus Chrystus. Dzięki jedności Kościoła z Bogiem w Chrystusie również i Kościół stanowi rzeczywistość zbawczą.

Według Ojca Świętego cechą charakterystyczną, a także w pewnej mierze konsekwencją, wskazanego wyżej analogicznego sensu tego jednego pojęcia sakramentu, użytego w odniesieniu do dwu różnych, bądź co bądź, rzeczywistości, jest jego charakter pneumatologiczny. To właśnie Duch Święty daje życie Kościołowi, a także wyposaża w moc wszystkie

sakramenty - znaki Chrystusowej łaski. Wobec powyższego Jan Paweł II w encyklice *Dominum et Vivificantem* konkluduje: *Kościół jest znakiem i narzędziem obecności i działania Ducha Ożywiciela.*

Kościół mocą Ducha Świętego uobecnia w sposób misteryjny - a więc sakramentalny - *pełnię owej zbawczej rzeczywistości, jaką jest w dziejach człowieka na ziemi Chrystus.* Duch Święty nadaje przy tym sakramentalności Kościoła charakter dynamiczny. Stąd też jest ona nie tylko uobecniona, ale też rozprzestrzenia się w świecie.

Kategoria sakramentu zastosowana do Kościoła przez Sobór Watykański II, na co zwraca uwagę Papież, rozpatrywana jest nie tylko w aspekcie soteriologicznym, ale musi być odniesiona także do jedności całej ludzkiej rodziny. Należy zaznaczyć, iż jeden i drugi aspekt ściśle się ze sobą łączą. Kościół - Sakrament zbawienia jest równocześnie *sakramentem jedności całego rodzaju ludzkiego*, jak naucza Konstytucja *Lumen gentium*. Jan Paweł II interpretując ten zwrot w encyklice *Dominum et Vivificantem*, zwraca uwagę na jej teocentryczny rys. Bóg jest źródłem jedności, która od Niego wypływa. On ją warunkuje i On zapewnia jej trwanie. Różnorodność i zróżnicowanie społeczności ludzkich nie przekreśla podstawowej jedności, którą sprawia sam Bóg. Jedność ta wyrasta z tajemnicy stworzenia. Nową zaś jej podstawę i wymiar stanowi, według Papieża, odkupienie. W Kościele jako sakramencie jedności rodzaju ludzkiego zbiega się i niejako spotyka tajemnica stworzenia z tajemnicą odkupienia.

Tak, jak jedność rodzaju ludzkiego wypływająca z tajemnicy stworzenia jest czymś oczywistym, tak samo czymś oczywistym jest jedność zrodzona przez Chrystusowe odkupienie. To wszystko usprawiedliwia autoświadomość Kościoła jako *sakramentu jedności rodzaju ludzkiego*. Zadaniem Kościoła we współczesnym świecie jest więc nieustanna praca nie tylko na rzecz jedności pośród własnej wspólnoty oraz innych wspólnot chrześcijańskich lecz również na rzecz jedności całej społeczności ludzkiej. Dzięki temu Kościół uczestniczy w dążeniach świata poszukującego zapoznanego daru komunii ogólnoludzkiej oraz powszechnej jedności. Cel tych dążeń posiada etyczny charakter, chodzi w nim bowiem o to, by życie każdego człowieka uczynić na ziemi prawdziwie godnym. Kościół znając sytuację współczesnego świata ukazuje nadto perspektywę jedności będącą szczytem, zwieńczeniem wszelkich działań na rzecz jedności w wymiarze społeczno-kulturowym. Realizuje się ona w Chrystusie. W tym właśnie, jak naucza Papież

w encyklice *Slavorum Apostoli*, wyraża się świadomość bytu Kościoła jako *znaku i powszechnego sakramentu zbawienia i jedności rodzaju ludzkiego*.

Jan Paweł II w encyklice *Redemptoris Mater*, w części poświęconej refleksji na temat *Kościola, Ludu Bożego - zakorzenionego wśród wszystkich narodów ziemi*, cytuje tekst z Konstytucji *Lumen gentium* mówiący o sakramentalności Kościoła w aspekcie jedności. Kościół ustanowiony został sakramentem *zbawczej jedności* z woli i z postanowienia samego Boga. Dokument soborowy przytoczony przez Papieża kładzie akcent zarówno na społeczny, jak i jednostkowy (indywidualny) wymiar sakramentalności Kościoła. Kościół jako sakrament posiada zatem personalistyczny wymiar. Stanowi to z kolei o indywidualnych konsekwencjach sakramentalnej wizji Kościoła. Zwrot "zbawcza jedność" ogniskuje przy tym niejako dwa aspekty sakramentalności Kościoła: Kościół jako sakrament zbawienia oraz Kościół jako sakrament jedności.

Jan Paweł II w adhortacji apostoelskiej *Reconciliatio et paenitentia* ukazuje kolejny aspekt sakramentalności Kościoła, którym jest pojednanie. Według Papieża, Kościół głosząc w świecie z woli Boga orędzie pojednania, ma równocześnie być sakramentem tego pojednania. Ma nim być i ostatecznie jest, ze względu na orędzie jedności przekazywane przez Pismo Święte. Kościół nie tylko strzeże Słowa Bożego, ale również autorytatywnie je wyjaśnia i przekazuje kolejnym pokoleniom rodziny ludzkiej. Kościół - sakrament pojednania wyjaśnia ludziom ekonomię Bożej miłości a także wskazuje na możliwości pojednania ogniskujące się w Chrystusie.

Kościół jest nadto sakramentem pojednania *poprzez siedem Sakramentów, które we właściwy każdemu z nich sposób tworzą Kościół*. Wszystkie sakramenty zakorzenione są w paschalnej tajemnicy Jezusa Chrystusa i dzięki temu dają życie wysłużone przez Zbawiciela. Dzięki sakramentom rozdzielonym przez Kościół, budowany jest pokój w jego wymiarze wertykalnym - *nawrócenie do Boga* - oraz pokój w wymiarze horyzontalnym - *pojednanie między ludźmi*.

Kościół wreszcie stanowi przestrzeń szczególnie zintensyfikowanej łaski Bożej, środowisko obfitego błogosławieństwa. Jest On nadto miejscem Nowego Przymierza wysłużonego przez Jezusa Chrystusa dla wszystkich ludzi. Pomiedzy tymi dwoma wymiarami Kościoła istnieje zależność. Jan Paweł II odnosi ową przestrzeń błogosławieństwa i Przymierza do sakramentalnej wizji Kościoła. Naucza, iż przestrzeń ta trwa w Kościele - sakramencie. W ten sposób refleksja z encykliki

Redemptoris Mater przyczynia się do pogłębienia sakramentalnej wizji Kościoła. Faktorami tej wizji jest Boże błogosławieństwo oraz Nowe Przymierze.

Sakramentalne pojmowanie Kościoła posiada rozliczne konsekwencje. Kościół stojący u kresu drugiego a równocześnie u progu trzeciego tysiąclecia posiada żywą samoświadomość siebie jako sakramentu. Daje przez to wyraz swojemu uniwersalistycznemu wymiarowi. Kościół wobec tego nie jest tylko rzeczywistością zamkniętą w murach świątyń i kaplic, realizującą się w liturgii chrześcijańskiej, posiadającą jedynie sobie właściwy kodeks moralności. Jest w realizacji do całej ludzkiej rodziny. Pełni służebną funkcję wobec świata, wobec ludzkości. To właśnie ze względu na świat Kościół jest sakramentem, świat zatem nie jest antytezą Kościoła.

Kościół angażuje się w działalność ekumeniczną, która według Jana Pawła II jest *niezaprzeczalną koniecznością naszych czasów*. Ten sam Kościół *widzi siebie w dialogu z wyznawcami również pozachrześcijańskich religii oraz ze wszystkimi ludźmi dobrej woli*. Jest to tzw. *dialog zbawienia*, który ma służyć pokojowi w świecie oraz sprawiedliwości pomiędzy ludźmi. Kościół *wyciąga dłoń ku braciom innych religii*, mając głęboko w świadomości *wszczepione (...) przez Sobór przekonanie o jedności pochodzenia i przeznaczenia rodziny ludzkiej*. Wszystko to stanowi konsekwencję prawdy o Kościele jako sakramencie zbawienia.

3. PROBLEMATYKA PRZYNALEŻNOŚCI DO KOŚCIOŁA

Omawiając problematykę Kościoła jako uniwersalnego sakramentu zbawienia, nie sposób pominąć zagadnienie przynależności do Kościoła. Obraz Kościoła - sakramentu zbawienia pozwolił głębiej zrozumieć istotę Kościoła w ogóle, nie wyeliminował jednak pytania o kryteria przynależności do Niego. Już sam fakt powołania wszystkich ludzi do zbawienia, jak to podkreśla Konstytucja *Lumen gentium*, pytanie o przynależność do Kościoła czyni żywym i aktualnym. W tejże samej Konstytucji Ojcowie Soboru ujmują zagadnienie relacji innych religii względem Kościoła w kategorii przyporządkowania do Ludu Bożego. Kategoria ta w najwyraźniejszy sposób spełnia się w przypadku Izraelitów, czyli wyznawców judaizmu. Odnośnie zaś do muzułmanów, dokument mówi o planie zbawienia, który ich ogarnia. Z kolei w przypadku innych bliżej niesprecyzowanych religii, tekst wskazuje na rzeczywistą obecność Boga niedaleko od nich.

Kluczowym pojęciem, które pojawia się w kontekście rozważań o przynależności i przyporządkowaniu do Kościoła, jest zbawienie. Zbawcze dzieło odkupienia dokonane przez Jezusa Chrystusa związane jest z woli Bożej z Kościołem. Właśnie w Kościele tajemnica zbawienia jest nieustannie uobecniata i aktualizowana. Przyporządkowanie zatem do Kościoła Chrystusowego wyznawców innych religii sponuje dla nich dostępność do zbawienia.

Mając na uwadze powyższe refleksje, można zrozumieć występujący często w nauczaniu Jana Pawła II (i to zarówno w dokumentach, jak i przemówieniach) motyw ukazujący człowieka jako drogę Kościoła. Każdy więc, zarówno ten, którego łączy z nim określony stopień przynależności, jak i ten, który jest doń przyporządkowany, stanowi centrum zbawczej troski i posług Kościoła. Jan Paweł II nie przeprowadza teoretycznych rozważań na temat przyporządkowania i przynależności do Kościoła. Jako Pasterz Kościoła Powszechnego po prostu dostrzega każdego konkretnego człowieka, wychodzi do niego w imieniu Kościoła z orędziem zbawienia. Kościół istnieje dla każdego bez wyjątku człowieka, a nie tylko każdy człowiek jest do niego bądź przynależny, bądź też jest przyporządkowany.

Prawda o Chrystusie jedynym Zbawicielu ma uniwersalistyczny zasięg. Wszyscy ludzie od początku dziejów *przypisani są Chrystusowi*. Są więc równocześnie *przypisani* Kościołowi jako uniwersalnemu sakramentowi zbawienia. Prawdę tę Papież najpełniej wyraził pisząc w encyklice *Redemptor hominis: Każdy człowiek jest ogarnięty Tajemnicą Odkupienia, z każdym Chrystus w tej tajemnicy raz na zawsze się zjednoczył. Każdy człowiek przychodzi na świat, poczynając się w łonie matki i rodząc z niej, jest z tej właśnie racji powierzony trosce Kościoła.*

PODSUMOWANIE

Podsumowując przeprowadzone rozważania należy stwierdzić, iż u podstaw rozumienia Kościoła jako uniwersalnego sakramentu zbawienia jest jeden zbawczy plan Boga Ojca, ogarniający wszystkich bez wyjątku ludzi, którzy stanowić mają jeden Lud Boży. Sakramentalna natura Kościoła czyni Go otwartym na cały świat, tym samym nic nie ogranicza jego soterycznej misji. W końcu zaś tym, co decyduje o sakramentalności Kościoła jest powszechna wola zbawcza Boga, ostatecznie wyrażona w Jezusie Chrystusie. On był pierwszym Sakramentem Boga Ojca. Analogicznie i Kościół jest sakramentem zbawienia, bowiem w nim

nieustannie obecny jest Chrystus Zbawiciel świata i człowieka. Kościół jest nadto sakramentem jedności całej rodziny ludzkiej. Ponieważ Kościół jest uniwersalnym sakramentem zbawienia, dlatego każdy albo do niego przynależy, albo jest do niego przyporządkowany.

DOKUMENTY PAPIESKIE CYTOWANE W TEKŚCIE:

1. Encyklika „Redemptor hominis” Ojca Świętego Jana Pawła II, w której u początku swej papieskiej posługi zwraca się do czcigodnych braci w biskupstwie, do kapłanów, do rodzin zakonnych, do drogich synów i córek Kościoła oraz do wszystkich ludzi dobrej woli. Poznań 1979.
2. Adhortacja apostolska „Reconciliatio et paenitentia” Ojca Świętego Jana Pawła II do Episkopatu, Duchowieństwa i Wiernych po Synodzie Biskupów o pojednaniu i pokucie dzisiejszym posłannictwie Kościoła. "L'Osservatore Romano" Wydanie polskie 5: 1984 nr 10 s. 5-15. (skrót OR)
3. Encyklika Ojca Świętego Jana Pawła II „Slavorum Apostoli” skierowana do biskupów i kapłanów, do rodzin zakonnych, do wszystkich wierzących chrześcijan w tysiącsetną rocznicę dzieła ewangelizacji świętych Cyryla i Metodego. OR 6: 1985 nr 4-5 s. 1. 3-6.
4. Encyklika „Dominum et vivificantem” Ojca Świętego Jana Pawła II o Duchu Świętym w życiu Kościoła i świata. OR 7: 1986 nr 4 s. 5-18.
5. Encyklika „Redemptoris Mater” Ojca Świętego Jana Pawła II o Błogosławionej Maryi w życiu pielgrzymującego Kościoła. OR 8: 1987 nr 3 s. 3-13.